

TANIKLIK PSIKOLOJİSİ

 EMRULLAH KAYMAZ

Bellek, güvenilirlik ve adalet sistemimiz...

Adalet sistemi, bireylerin yaşadığı deneyimlere ve hatırladıkları olaylara büyük ölçüde güvenerek işler. Bir olaya görgü tanığı olmak, birçok kişi için travmatik ve unutulmaz bir deneyimdir. Fakat bu anıların her daim güvenilir olduğunu kabul etmek risklidir. İşte bu noktada tanıklık psikolojisi devreye girmektedir. Bellek, birçok kişi tarafından sabit bir depolama cihazı olarak düşünülse de aslında oldukça kırılgan ve değişkendir.

Peki belleğin bu kırılganlığı adalet sistemimize nasıl yansıyor? Bu yazıda tanıklık psikolojisinin temel prensiplerine, bellek bozulmalarına ve tanıkların ifadelerinin güvenilirliğine dair derinlemesine bir inceleme yapacağız.

Belleğin Kırılgan Doğası

Bellek, genellikle bir olayı kaydetme ve gerektiğinde geri çağırma yeteneği olarak tanımlanır. Ancak bu tanım, belleğin aslında ne kadar karmaşık ve kırılgan olduğunu tam anlamıyla yansıtmaz. Belleğin kırılgan doğasını anlamak için öncelikle belleğin nasıl çalıştığını bilmemiz gerekmektedir.

Bellek, bilgileri üç temel aşamada işler: kodlama, depolama ve geri çağırma. Kodlama aşaması, bir olay ya da bilgiyi zihinsel bir iz olarak kaydetme sürecini kapsar. Bu süreç sırasında dikkatimizin dağılması, duygusal durumumuz veya fiziksel durumumuz gibi çeşitli faktörler bilginin doğru ve tam bir şekilde kodlanmasına engel olabilir. Örneğin yoğun stres altında yaşanan bir olayı eksiksiz hatırlamak zor olabilir. Depolama aşamasında, kodladığımız bu bilgiler beynimizin belirli bölgelerine kaydedilir. Ancak bazı bilgiler zamanla kaybolabilir veya değişebilir. Bu durum özellikle uzun süre hatırlanmayan bilgiler için sıkça gözlemlenir. Geri çağırma aşamasında ise depolanan bilgilere erişirken dikkat etmemiz gereken faktörler bulunmaktadır. Örneğin, başka bir olay ya da bilginin etkisinde kalındığında orijinal bilginin doğru bir şekilde hatırlanması zorlaşabilir. Bu üç aşamadaki kırılganlıklar, belleğin ne kadar hassas olduğunu göstermektedir. Özellikle bir olayı hatırlarken, bu olayın detaylarını çevremizdeki diğer olaylarla, duyduklarımızla veya daha önce deneyimlediklerimizle karıştırabiliriz. Ayrıca beynimizin bir olayı yeniden inşa etme şekli, o olayın orijinalinde olmayan detayları eklememize veya bazı detayları çıkarmamıza neden olabilir.

Belleğin bu kırılgan doğası, özellikle tanıklık psikolojisi bağlamında, tanıkların ifadelerinin ne kadar güvenilir olduğunu sorgulamamıza neden olmaktadır. Ancak bu, belleğin her zaman hatalı olduğu anlamına gelmez. Sadece belleği etkileyen faktörlerin farkında olmamız ve bu faktörlere dikkat etmemiz gerektiği anlamına gelir.

Tanıklık İfadeleri, Belleğin Kırılganlığı ve Güvenilirlik Sorunsalı

Tanıklık ifadeleri, yargı süreçlerinde büyük bir öneme sahiptir. Tanıklar bir olay ya da suç hakkında bilgi vererek olayın doğru bir şekilde anlaşılmasına katkıda bulunurlar.

Tanık ifadelerinin ne kadar güvenilir olduğu uzmanlar arasında bir tartışma konusudur. Bellek ise beynimizin karmaşık bir bölümüdür ve oldukça hassastır. Bu hassaslık, tanıklık durumlarında yanıltıcı olabilir. Belleğin bu kırılgan yapısı, tanık ifadelerinin doğruluğuna gölge düşüren en önemli faktörlerden biridir. Bu yüzden bir tanığın ifadesini değerlendirirken belleğin kırılganlığını ve diğer etkenleri göz önünde bulundurmak çok önemlidir.

Tanıkların ifadelerinin güvenilirliğini değerlendirirken dikkate alınması gereken birçok faktör bulunmaktadır:

1. Duygusal ve Travmatik Etki

Tanıkların olay esnasında yaşadığı duygusal tepkiler ve travmatik deneyimler, hatırlamalarının doğruluğunu büyük ölçüde etkileyebilir. Şiddet içeren bir olayda tanığın yaşadığı korku ve şok, olayın tam olarak hatırlanmasını engelleyebilirken, yoğun mutluluk veya üzüntü de benzer şekilde ifade doğruluğunu etkileyebilir. Ayrıca travmatik bir olaya tanıklık etmek, stres hormonlarının etkisiyle belleğin bozulmasına neden olabilir. Yüksek adrenalin seviyeleri, belleğin olayı tam olarak kaydedememesine veya bazı detayları yanlış hatırlamasına yol açabilir.

2. Olayın Karmaşıklığı

Tanık tarafından gözlemlenen olayın karmaşıklığı, o olayın hatırlanma doğruluğunu etkileyebilir. Birden çok aktörün veya aksiyonun bulunduğu karmaşık olaylar, basit olaylara göre daha zor hatırlanır.

3. Geçen Zaman

Olayın üzerinden ne kadar zaman geçtiği, tanıklık ifadelerinin güvenilirliğini doğrudan etkileyen bir faktördür. Zamanla detayların unutulma ihtimali artar ve bu tanıkların ifadesinin doğruluğunu azaltabilir.

4. Sosyal Etki ve Bellek

Tanıkların olay hakkındaki hatırlamaları, topluluk içindeki sosyal baskı ve diğer insanlarla olan etkileşimleri tarafından şekillenebilir. Eğer bir grup, belirli bir olayı belli bir biçimde hatırlıyorsa bir birey de bu anıları benzer şekilde hatırlama eğiliminde olur, o olay gerçekte farklı yaşanmış olsa bile. Aynı şekilde bir başka tanığın ifadesi ya da bir arkadaşının yorumu da tanığın hatırlamalarını bilinçsiz bir şekilde etkileyebilir.

5. Bellek Yaratma ve Sorgulama Teknikleri

Bellek yaratma, bir kişinin bir olayı ya da detayı gerçekte yaşamamış olmasına rağmen hatırladığını iddia etmesidir.

Özellikle yanıltıcı sorgulama teknikleri kullanıldığında tanıkların yanlış bilgilerle bellek yaratması olasıdır. Örneğin bir suçla ilgili yanıltıcı bir bilgi verilirse tanık bu bilgiyi gerçek bir anı olarak hatırlayabilir.

6. Geri Alma Etkisi:

Bellekte yer alan bir bilgi, o bilgi üzerinde düşünüldüğünde veya hatırlandığında aslında değişebilir. Yani bir olayı her hatırladığımızda o olayın detayları üzerinde bilinçli, ya da bilinçsiz olarak değişiklikler yapabiliriz.

Bu faktörler, tanıklık ifadelerinin her zaman tam ve doğru olmadığını göstermektedir. Ancak bu, tanıkların ifadelerinin tamamen güvensiz olduğu anlamına gelmez. Önemli olan bu faktörlerin farkında olmak ve tanıklık ifadelerini değerlendirirken bu faktörlere dikkat etmektir. Özellikle yargı süreçlerinde bir tanığın ifadesini değerlendirirken bu faktörlerin her birini göz önünde bulundurarak daha dikkatli ve kapsamlı bir değerlendirme yapmak esastır.

Sonuç

Tanıklık psikolojisi, adalet sistemimizin kilit bir unsuru olan tanıkların belleklerine ve bu belleklerin doğruluğuna ışık tutar. Bellek, genellikle sabit ve güvenilir bir mekanizma olarak düşünülse de gerçekte oldukça kırılgan ve değişken bir yapıya sahiptir. Tanıkların ifadeleri çoğu zaman suçluların tespit edilmesi ve adaletin sağlanmasında hayati bir role sahip olmasına rağmen bu ifadelerin her zaman tam ve kesin olduğunu kabul etmek risklidir. Belleğin bu kırılgan yapısı, duygusal ve travmatik deneyimler, sosyal etkiler ve yanıltıcı sorgulama teknikleri gibi çeşitli faktörlerle ifadelerin doğruluğunu etkileyebilir. Dolayısıyla yargı sürecinde karar vericiler ve hukuk profesyonelleri, tanıklık ifadelerini değerlendirirken bu potansiyel sınırlamaları ve riskleri dikkate almalıdır. Tanıklık ifadelerini kritik bir gözle değerlendirmek, adil bir yargılama sürecini desteklerken yanlış mahkumiyetleri önlemede de kritik bir öneme sahiptir.

